
Today in the Russia is the period of information boom. The state regional television has considerably changed under the influence of the modern lines occurring in sphere of mass communications of the country. In a new millenium thematic programs have practically ceased to go on the ether local companies. In a program on weekdays remained only information releases.

Key words: information program, news, regional TV.

УДК 316.77:001.12.654.197.

І. Л. Пенчук

*Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя*

ОБРАЗНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ МУЛЬТ-АНИМАЦІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ДИТЯЧОЇ ТЕЛЕПЕРЕДАЧІ

У статті розглянуто взаємодію музики, шумів і зображення у створенні образності сприйняття мульт-анімаційних елементів у структурі дитячих програм на телебаченні.

Ключові слова: телебачення, дитяча передача, мультиплікація, анімація, мульт-анімація, музика, звуки, шуми, зображення.

Драматургія дитячих телепередач протягом багатьох років будувалася на використанні лише тих можливостей, які лежали на поверхні і приносили стабільний успіх. А мультиплікаційно-анімаційні елементи у структурі програм для дітей вважалися елементами функціонально обмеженими, оскільки мульт-анімація на думку багатьох журналістів, педагогів, режисерів виконувала лише рекреативну і розважальну функції.

Як вважає Н. Венжер, «причина такої самообмеженості не в байдужості художників, її творців, а, скоріше, в тому, що тоді ще не прийшов час для повного і всебічного визнання цього мистецтва, був відсутній соціальний запит на ті естетичні форми, які можуть бути реалізовані тільки за допомогою мульт-анімаційних елементів» [2, с. 239].

Анімація (лат. animato – одухотвореність, від animo – оживляю) – метод створення серії знімків, малюнків, кольорових плям, ляльок або силуетів в окремих фазах руху, за допомогою якого під час показу їх на екрані виникає враження «оживлення» мертвих форм. Для того, щоб людське око сприймало анімацію як безперервний рух, потрібно здійснювати зміну кадрів не рідше 14 разів за секунду [4, с. 26].

Мультиплікація – вид кіномистецтва, в основі якого, на відміну від інших видів кіно, лежить не гра живого актора чи документально відтворена дійсність, а послідовний ряд спеціально створених (зазвичай методом покадрової зйомки) і «оживаючих» на екрані мальованих, живописних чи об'ємно-лялькових образів [4, с. 290-291].

Завдяки мультиплікації (збільшення, наростання, зростання, розмноження) й анімації («одушевлення») з'явився один з різновидів просторово-часового мистецтва – «мульт-анімація», до якого належить, зокрема, мистецтво театру ляльок, художньо-лялькові телепрограми й елементи в структурі інших програм телебачення.

Твори мульт-анімаційного мистецтва і телебачення створюються шляхом «покадрової» зйомки послідовності (серії) окремих зображень. Тобто, фотографії або малюнки (цілі чи зібрані зі шматків) на аркушах целулоїду, паперу та інших носіях. Зокрема, зображення на екрані монітору зовнішнього вигляду та одночасно фаз фізичних дій ляльок персонажів або об'єктів середовища, їх сюжетного «життя».

У графічній мульт-анімації – це послідовність фази руху мальованих об'єктів (графічних, живописних, порошкових, тінювих (силуетних)), заснованих на плоских маріонетках та перекладках, у т.ч. і фотовірізки. В об'ємній мультиплікації кадри являють собою фотографії об'ємних, напівоб'ємних, барельєфних і плоских ляльок-акторів, у тому числі пластилінових.

Нині сфери використання мульт-анімаційних елементів стрімко поширюються – це і телевізійна реклама, агітаційно-пропагандистські жанри, блокові, рубрикаційні, анонсові, програмні та іміджеві заставки, і, звичайно, дитячі програми.

Замість звичайної розважальності, мульт-анімація намагається говорити про гострі проблеми сучасності, поєднати анімаційні елементи з питаннями філософії, політики, моралі, звертаючись до дорослого глядача. Гостра сатирична спрямованість, високий ступінь умовності, що викликають загострене і пришвидшене глядацьке сприйняття, розраховане на «домислювання» та «ефект збудження асоціацій».

Таке стрімке розширення сфер мульт-анімації спричинило відкриття нових комунікативних функцій, значну реорганізацію «словникового» запасу в кожній з її виражальних сфер – візуальної та звукової.

Візуальний ряд мультиплікації відрізняється від інших сфер кінематографа і журналістики – він не є фотографічним відтворенням дійсності. Зображальний ряд мульт-анімації побудований власне на зображенні, яке отримало майже безмежні можливості у використанні стильових елементів усіх видів мистецтва, і русі – якості, що отримана перш за все від кінематографії, що мають в мульт-анімації специфічні риси у взаємодії зі звуковим рядом.

Акцентуючи увагу на спадкоємному зв'язку зображення мульт-анімації у використанні досягнень зображального мистецтва, Д. Халас виокремлює три основні напрямки:

Імпресіонізм (як форму неминучої стилізації), що розвиває формальні цінності (кольорові і тональні).

Формалізм – що призводить до максимального спрощення персонажів і фонів, граничної стилізації лінійних контурів, геометризації форм у напрямку кубізму.

Абстракціонізм, якому властиві суто формальні цінності, коли колір і форма самі стають об'єктом мистецтва [5, с. 38].

Вважаємо, що така класифікація не вичерпує можливостей мульт-анімації стосовно зв'язку зображення із традиціями зображального мистецтва.

Окремої уваги заслуговує рух, як якість, що перетворює статичне зображення в образ, один з основних засобів і форм пластичного мислення, тобто одушевлення.

Якість руху в мульт-анімації докорінно відрізняється від інших видів мистецтва: балету, пантоміми, кінематографу; це пов'язане, по-перше, зі штучною генерацією руху, яка, скоріш за все, здійснюється за допомогою розшифрованої фонограми і робить музику визначальним фактором у формуванні характеру руху, його темпу, ритму, метра тощо; по-друге, із скороченням часу зображення подій, що сприяє конденсованості руху персонажів у часі.

Рух у синтезі з умовним зображенням створює одне зі специфічних якостей мультиплікації, що сформульоване Ю. Лотманом: «Якщо рух природно гармоніює з природою фотографії – це протирічить «штучному» мальовано-живописному зображенню... Якщо рух подвоює ілюзорність фотографії, то він так само подвоює умовність мальованого кадру» [3, с. 142].

Кожний з напрямків відрізняється своєю специфікою руху і зображення: супердинамічна мультиплікація диснейвського типу вимагає жорсткого контурного малюнку, що створює безмежні можливості у передачі пластики і міміки персонажів; в мульт-анімації, пов'язаній з лірикою, поетикою, акцент переноситься на підробну зображальну характеристику, і рух, звичайно, виявляється обмеженим.

У багатьох випадках рух залежить від продиктованого характером і функціями звукового ряду, у взаємодії з яким створюється цілісний звуко-зоровий образ.

Звуковий ряд залежить від чотирьох елементів: музика, звукові ефекти, мова, тиша, кожен з яких має в мульт-анімації свої специфічні риси.

Звукові ефекти і шуми, природні й музичні, мають в мульт-анімації особливе значення. Рух будь-якого об'єкту завжди пов'язаний із шумами. Всі шуми в мультиплікації виконують певні драматургічні функції: природні шуми є єдиними реальними елементами в умовно мальованому або ляльковому світі, а музичні шуми, навпаки, підкреслюють його ілюзорність, створюючи різноманітні комічні ефекти. Таким чином, шуми проникають у структуру зорової сфери, підсилюючи її вплив або, інформуючи, роблять зайвими деякі кадри, пришвидшуючи дію сюжету.

У старих фільмах шумові ефекти діяли за принципом точної синхронізації із зображенням, останнім часом – замість зображення.

Слово, мовлення – якимось чином зайвий елемент, що вносить зміни часового розвитку, темпу руху і пластики персонажів. Це пов'язане з тим, що кожна подія в мульт-анімації конденсована у часі, рух штучно генерований, а мовлення, не підкоряючись такому пришвидшенню, «нав'язує» зображенню «життєвий» темп і надає йому певну статичність. Так, наприклад, у програмі «В гостях у Дуняші» (виробництво продюсерського центру «Стасидії», м. Дніпропетровськ) початок і кінецька програми створені у вигляді мульт-анімаційної заставки з використанням повільної фольклорної музики без словесного коментування. Така подача інформації зумовлена такими факторами:

- повільна мелодія впливає на спокійне й врівноважене сприйняття інформації;
- цикл пізнавальних дитячих програм створено на основі народних традицій і ґрунтується на релаксаційно-му усвідомленні дітьми;
- програма використовує елементи народної педагогіки, яка усвідомлюється за умов уповільненого сприйняття.

Отже, в програмах повчального спрямування («Уроки гарної поведінки», «Правила дорожнього руху» (студія «Маски», Одеса)) функції мовлення в мульт-анімаційних елементах зводяться до мінімуму. У таких програмах на перший план висуваються голос, інтонація, тембр, що сприяють розкриттю характерів образу, персонажа.

Рівноправними елементами звукового ряду в дитячих програмах виступають тиша, пауза, наповнені змістом, оскільки вони несуть важливе драматургічне наповнення, набувають значення самостійного емоційного моменту. Крім того, вони виконують функцію «пунктуації», розділяючи різні види акустичних явищ один від одного. Так, наприклад, у програмах виробництва ВВС, які з інтересом дивляться діти, мульт-анімаційні елементи іноді транслуються у повній тиші, щоб дитина уважно стежила за рухами тварин, мікроорганізмів, течією води тощо («Пригоди краплі води», «Бесіди з тваринами», «Життя мікросвіту», «Блакитна планета», Великобританія)

Одним з традиційних принципів взаємодії рядів є підсилення виразності зображального ряду елементами звукового. Принцип базується на психологічних та генетичних основах взаємозв'язку музики і кіно. Перші заключа-

ються у специфічній кореляції звукових та зорових явищ, які повсякденно спостерігаються навколо. Відсутність у природі абсолютної тиші, зв'язок будь-якого явища з певним звуком, виробили у людському сприйнятті єдність звуко-зорових уявлень.

Наступні обумовлені генетичними факторами у сприйнятті музики та візуальних відчуттів, що мають традиції у різноманітних синтетичних різновидах мистецтва – танці, пантомімі, опері тощо. Так, наприклад, у програмах «Уроки Тітоньки Сови», «Уроки гарної поведінки», «Уроки географії», «Уроки англійської мови» (студія «Маски», Одеса) кожна серія починається з яскравого мульт-анімаційного фрагменту, на фоні якого звучить весела пісня, в якій розповідається, про те, чому варто бути ввічливим, знати правила дорожнього руху, вивчати географію або англійську мову.

Крім того, в багатьох дитячих програмах музика на фоні мульт-анімаційної картинки може передавати не тільки слухові, а й зорові відчуття. У програмі «Ким бути» (Студія дитячого телебачення і преси, м. Дніпропетровськ – м. Запоріжжя) музично-звуковий фон на початку програми передає звуки різних професій (стукіт молотка – столяра, скрегіт ножиць – перукаря, шелест книги – друкаря тощо). Це можуть бути і інші картини природи, й імітація інтонації людської мови, і просторові відчуття. Крім того, звукові образи створюють і зорові асоціації.

Музика і звук у своїй ілюстративності несуть в мульт-анімації велике драматичне навантаження з найширшим діапазоном образно-функціональних можливостей.

Здатність музики, завдяки своїм ритмічним, динамічним, мелодійним, тембральним властивостям наслідувати руху, а також можливість з математичною точністю узгоджувати музику з рухом зображальної сфери стали підґрунтям для виникнення однієї з найперших форм ілюстративної музики в кіно взагалі, і в мульт-анімації, зокрема.

Можливості музики, що ілюструє зорову сферу, надає певний характер мальованому або ляльковому образу, диктує йому особливості руху, пластику, ритміку, широко використовуються у дитячих програмах.

Дитяча пізнавально-розважальна мультиплікаційна програма «Бажаємо все знати» (Великобританія) за допомогою використання різноманітних стильотворчих і формотворчих аудіоефектів у легкій і доступній формі розповідає дітям про природу складних механізмів, що оточують їх у повсякденному житті. Під керівництвом ведучого програми Винахідника та його друзів мамонтів, діти знайомляться з дивовижним світом фізики на прикладі механізмів, предметів, явищ – від літаків до потягів, від важелів до скла.

У статті «Мистецтво мультиплікації» Н. Ходатаєв писав: «Темп, ритм, акцент і пауза є тими засобами, за допомогою яких рух додає в мистецтві різноманітні характеристики і засоби вираження» [1, с. 187].

С. Ейзенштейн, говорячи про «чарівне» співпадіння «лінійного руху із звуковим» у фільмах У. Діснея, говорив: «Звучить мелодія, і цій мелодії вторять всі окремі згини лінії, співпадаючи або не співпадаючи, до того ж в мультиплікації саме співпадіння мелодії і малюнку майже обов'язкове» [6, с. 610]. Ця особливість стає одним з керівних естетичних принципів музичного оформлення багатьох мульт-анімаційних сюжетів в структурі телевізійних передач.

На думку С. Ейзенштейна, вже в перших звукових фільмах Уолт Дісней досяг «незрівняної» адекватності руху в зоровій та звуковій сфері. Недарма, ідеальне поєднання рядів, як художній, так і технічний прийом отримало термін «міккімаусування». Цей різновид синхронності базується на свідомому розчленування руху на фази, відповідно тиску музики на такти, з виокремленням особливо чітких рухів (стрибки, падіння, удари тощо), які приходяться на сильну долю такту або акцентований такт музичного періоду.

Цей технічний прийом використовується у дитячих програмах режисера Роберта Саакянца «Вчимося читати», «Вчимося рахувати», «Азбука для малят», «Енциклопедія Всезнайки» (студія «Берг Саунд», Росія), а також у програмах «Уроки Тітоньки Сови», «Уроки гарної поведінки», «Уроки географії», «Уроки англійської мови» (студія «Маски», Одеса). Таке диснеївське вміння урізноманітнити характер руху своїх персонажів, знаходить для кожного образу свій тип руху, особливу ходу.

На підтвердження цього положення було проведено наступний експеримент. Дітям віком від 4 до 6 років (14 хлопчиків і 12 дівчаток), які навчаються в Дитячому центрі розвитку і навчання «Індиго» (м. Запоріжжя) було запропоновано переглянути мульт-анімаційний фрагмент із зображенням людини, що рухається. Музичним фоном була накладена різнохарактерна музика – 1) весела; 2) спокійна, із синхронним накладанням шумів; 3) тривожна. В результаті опитування з'ясувалося, що одне й те саме зображення сприймається по-різному: характер персонажу було визначено – у першому випадку як життєрадісний, у другому – діловий, а в третьому – детективний. Це свідчить про широкі драматургічні можливості музики створювати певний характер персонажу.

Варто зазначити, що музика може як «зближувати» умовне зображення з дійсністю, так і навпаки, підкреслювати нереальність того, що відбувається, створювати комічний ефект. У першому випадку в мульт-анімаційні фрагменти вводяться звучання, що відповідають реальним зв'язкам із зображенням, а в другому – образність нерідко будується на їх невідповідності (кроки каченяти – важкі кроки, стрибок мишеня – гуркіт тощо).

Функції музики можуть вирішувати різноманітні задачі:

- ілюструючи зображення, звук може надавати предметам і персонажам характер реальності;
- звук може самостійно викликати сюжетні ходи;
- звук може бути носієм того чи іншого емоційного стану персонажу.

Поруч з ілюстративною музикою, яка має безпосереднє й щосекундне відношення до дії в кадрі, велике значення мають різні форми фонові музики. Вона може бути:

- тематичною, тобто написаною спеціально для цієї програми (всі програми студії «Маски»);
- компілятивною, тобто підбраною за настроєм, стилем, характером дії («Недорослі новини», м. Запоріжжя);

- автономно існуючою (пізнавальні програми ВВС).

Фонова музика у чистому вигляді, тобто в тих випадках, коли у зв'язку з відсутністю мови, вона стає провідним компонентом звукової сфери, вона виконує різноманітні драматургічні функції:

- підкреслює загальний характер дії (дитячі релігійні телепрограми);
- створює емоційний настрій («Вулиця Сезам», Великобританія);
- підсилює виразність стилістичного прийому зображального ряду («Дитина Ейнштейн», «Дитина Галілео», «Дитина Ньютон», США);

- зберігає нейтральність відносно всього сюжету («Індиго, Перший»);

- створює особливу стилізацію на основі асоціативного зв'язку музики з глядацьким уявленням і досвідом аудіовізуального сприйняття матеріалу («Чудесний канал», Запоріжжя).

Отже, ми проаналізували дитячі телевізійні програми, які можуть дивитися діти в ефірі як українських так і іноземних телеканалів через кабельні мережі.

У цих програмах мульт-анімація, яка оперує мовою зображального мистецтва, підкорена законам музичного розвитку, оздоблена технічними засобами і сучасними інформаційними технологіями, тому створює особливу форму пластичної єдності зі своїми жанрово-драматургічними та виражальними закономірностями.

Спроба систематизувати взаємозв'язки музики і зображення, визначення основних образно-драматургічних функцій музики, звуків у структурі мульт-анімаційних фрагментів телепрограм, дозволили дійти таких **висновків**:

1) в мульт-анімації музика і звуки виконують ілюстративну функцію, яка може диктувати зображенню особливості руху, пластики, ритміки, надавати певний характер мальованому або ляльковому сюжету; підкреслювати відповідність або, навпаки, невідповідність зображення і звуку і створювати комічні сюжети;

2) музика у фоновому режимі підкреслює загальний характер дії; створює загально-емоційний настрій; підкреслює стилістичних засобів;

3) в умовному світі мульт-анімації особливого значення набувають інформативні функції музики, завдяки яким виникає можливість створювати більш глибоке відчуття простору; надавати уявлення про час, конкретну історичну епоху, символом якої може бути музика; відтворювати національний характер в широкому діапазоні цитування фольклору;

4) цілий ряд функцій пов'язаний з психологічною характеристикою героїв, передачею їх емоційного стану.

Як довів аналіз програм, драматургія мульт-анімаційних фрагментів може будуватися на ілюстрації або вільній інтерпретації, а в зображальному рішенні використовуються різноманітні засоби багатьох видів і стилів зображального мистецтва.

Процес подальшої взаємодії мульт-анімації з телевізійними програмами продовжується, його неможливо зупинити, і в цьому – запорука вірогідного формування нових типів, принципів і форм взаємозв'язку рядів, що відкривають нові перспективи мистецтва мультиплікації і тележурналістики для дітей.

Список використаних джерел

1. Асенин С. Мудрость вымысла : Мастера мультипликации о себе и своем искусстве / С. Асенин. – М. : Искусство, 1983. – 207 с.
2. Венжер Н. Коммуникативные возможности мультипликации / Н. Венжер. – М. : Союз Кинематографистов, 1978. – 414 с.
3. Лотман Ю. О языке мультипликационных фильмов / Ю. О. Лотман // Семиотика культуры. – 1978. – Вып. 10. – С. 145.
4. Мащенко І. Г. Енциклопедія електронних мас-медіа. У 2 т. Том другий : [термінологічний словник основних понять і виразів: телебачення, радіомовлення, кіно, відео, аудіо] / І. Г. Мащенко. – Запоріжжя : Дике поле, 2006. – 512 с.
5. Халас Д. Тайминг в анимации / Д. Халас, Г. Уайтекер ; пер. с англ. Ф.Хитрук. – М. : Магазин Искусства, 2000. – 142 с.
6. Эйзенштейн С. Дисней. / Проблемы синтеза в художественной культуре. – М. : «Наука», 1985. – С. 209.

Co-operations of music are considered in the article, noises and image in creation of vividness of perception of mult-animation elements in the structure of child's programs on television.

Key words: television, child's transmission, making of animated cartoon, animation, mult-animation, music, sounds, noises, images.